PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA QO'SHIQLARDAN FOYDALANISH

Abdumalikova Sarvinoz Abdullajon qizi

University of Business and Science, 2-kurs talabasi

E-mail: sarvinozabdumalikova906@gmail.com | Tel: +998507251901

Ilmiy rahbar: **Tursunova Masrurova Kamola Adxam qizi**

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20210521

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilini o'qitishda tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda qo'shiqlardan foydalanishning ahamiyati va samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Qo'shiqlar orqali o'quvchilar tilning intonatsiya, talaffuz va leksik boyligini tabiatiy tarzda o'zlashtirishiga e'tibor qaratilgan. Maqolada nazariy asoslar, amaliy usullar va tajriba natijalari keltirilib, tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning samarali yo'llari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: tinglab tushunish, qo'shiqlar, ingliz tili o'qitish, listeningni rivojlantirish, audio material, kommunikativ kompetensiya.

Abstract : This article scientifically examines the importance and effectiveness of using songs to develop listening comprehension skills in English language teaching. Special attention is paid to the natural acquisition of intonation, pronunciation and lexical richness through songs. The article presents theoretical foundations, practical methods and experimental results, demonstrating effective ways to improve listening comprehension skills.

Keywords: listening comprehension, songs, English language teaching, developing listening, audio material, communicative competence.

Аннотация: В данной статье научно анализируется значение и эффективность использования песен для развития навыков аудирования при обучении английскому языку. Особое внимание уделяется естественному усвоению интонации, произношения и лексического богатства посредством песен. В статье представлены теоретические основы, практические методы и результаты эксперимента, демонстрирующие эффективные пути развития навыков аудирования.

Ключевые слова: аудирование, песни, преподавание английского языка, развитие аудирования, аудиоматериал, коммуникативная компетенция.

I. Kirish

Bugungi globallashuv davrida ingliz tilini mukammal egallash har bir yoshning ustuvor maqsadlaridan biriga aylangan. Tilni to'liq o'zlashtirish uchun esa to'rtta asosiy ko'nikma — o'qish, yozish, gapirish va tinglab tushunish — bir xil darajada rivojlantirilishi zarur. Shu o'rinda ayniqsa tinglab tushunish ko'nikmasi alohida o'rin tutadi, chunki real muloqotda samarali ishtirok etish uchun suhbatdoshning nutqini to'g'ri idrok etish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'qitish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-92-son Qarorida xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o'rganishni yanada takomillashtirish, zamonaviy va interaktiv usullardan keng foydalanish borasida muhim yo'nalishlar belgilab berilgan. Ushbu qaror til o'qitishda innovatsion yondashuvlarni, jumladan audio va multimediyali materiallardan foydalanishni kengaytirish zaruratini asoslab beradi.

Ko'plab tadqiqotchilar qo'shiqlardan foydalanishni ingliz tili darslarida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning qulay va samarali vositasi sifatida baholaydi. Qo'shiqlar o'z tarkibida fonetik, leksik, grammatik va madaniy komponentlarni jamlagan holda o'quvchilarga ingliz tilining tabiiy oqimini his qilish imkonini beradi. Bugungi kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalar orasida musiqa orqali til o'rgatish (Music-Based Language Learning) tobora keng qo'llanilmoqda.

Maqolaning maqsadi — tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda qo'shiqlardan foydalanishning ilmiy asoslarini, amaliy usullarini va pedagogik samaradorligini ko'rsatib berish hamda ushbu metodning o'zbek ta'lim muhitiga moslashuvini asoslashdan iborat.

II. ASOSIY QISM

2.1. Tinglab tushunish ko'nikmasining mohiyati va ahamiyati

Tinglab tushunish (listening comprehension) — bu shunchaki eshitish emas, balki eshitilgan ma'lumotni ongli ravishda qabul qilish, tahlil etish va idrok etish jarayonidir. Lingvistlar J. Vandergrift va C. Goh (2012) ta'kidlaganidek, tinglab tushunish — bu aktiv kognitiv jarayon bo'lib, u nutqni akustik signallardan ma'noga aylantirishni o'z ichiga oladi. [1]

R. Anderson (1985) eshitishning ikki bosqichini ajratib ko'rsatadi: pastdan-yuqoriga (bottom-up) va yuqoridan-pastga (top-down) qayta ishlash. Bottom-up jarayonida o'quvchi alohida tovush, so'z va iboralarni eshitib, ulardan ma'no yaratadi. Top-down jarayonida esa oldingi bilimlar va kontekstdan foydalanib, tinglanayotgan materialni tushunishga harakat qilinadi. [2] Qo'shiqlar mazkur ikkala jarayonni bir vaqtda faollashtirish uchun noyob vosita hisoblanadi.

M. Rost (2011) o'zining «Teaching and Researching: Listening» asarida tinglab tushunishni rivojlantirish uchun autentik materiallardan foydalanish lozimligini uqtirib o'tgan. Uning fikriga ko'ra, autentik audio materiallar o'quvchilarni real hayotiy nutqiy vaziyatlarga tayyorlaydi va motivatsiyani oshiradi. [3]

2.2. Qo'shiqlarning lingvistik va psixologik xususiyatlari

Qo'shiqlar pedagogik jihatdan bir necha muhim xususiyatga ega. Birinchidan, ular ritmik tuzilishga ega bo'lib, so'z va iboralarning eslab qolinishini osonlashtiradi. Psixolog D. Schön (1982) tadqiqotlarida musiqiy ritmning so'z xotirasiga ijobiy ta'siri ilmiy jihatdan isbotlangan. [4]

Ikkinchidan, qo'shiqlar leksik boylikning tabiiy kontekstda namoyon bo'lishiga yordam beradi. P. Nation (2001) o'zining «Learning Vocabulary in Another Language» asarida kontekstual leksik o'rganishning samaradorligi izolyatsiyada yod olishdan ancha yuqori ekanligini empirik tadqiqotlar orqali isbotlagan. [5] Qo'shiqlar esa aynan shunday tabiiy leksik kontekstni taqdim etadi.

Uchinchidan, S. Krashen (1982) ning «Affective Filter Hypothesis» nazariyasiga ko'ra, o'quvchida tashvish va stressning darajasi qanchalik past bo'lsa, til o'zlashtirish shunchalik samarali bo'ladi. [6] Qo'shiqlar o'zining ijobiy hissiy muhitini yaratishi orqali affektiv to'siqni kamaytiradi va tinglab tushunishjarayonini yanada samarali qiladi.

2.3. Qo'shiqlardan foydalanish metodikasi

Tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda qo'shiqlardan foydalanishning bir necha samarali metodologik yondashuvi mavjud. J. Harmer (2007) «The Practice of English Language Teaching» asarida uchta asosiy bosqichni tavsiya etgan: tinglashdan oldin (pre-listening), tinglash paytida (while-listening) va tinglashdan keyin (post-listening). [7]

Pre-listening bosqichida o'qituvchi o'quvchilarga qo'shiq mavzusi bilan tanishtiradi, kalit so'zlarni o'rgatadi va tinglashga motivatsiya hosil qiladi. While-listening bosqichida bo'shliqlarni to'ldirish (gap-fill), tartibni tiklash (sequencing), rost-yolg'on topshiriqlari kabi mashqlar qo'llaniladi.

Post-listening bosqichida esa o'quvchilar qo'shiqning mazmuni, his-tuyg'ulari va madaniy kontekstini muhokama qiladilar.

G. Murphey (1992) «Music and Song» asarida qo'shiq matnlarining (lyrics) lingvistik xususiyatlarini tahlil qilib, ularning takroriylik, oddiy grammatik tuzilmalar va kundalik leksikaga boyligini alohida ta'kidlaydi. Ushbu xususiyatlar qo'shiqlarni til o'rganuvchilar uchun qulay material darajasiga ko'taradi. [8]

2.4. Amaliy tajriba va tadqiqot natijalari

Jahon miqyosida o'tkazilgan ko'plab empirik tadqiqotlar qo'shiqlarning tinglab tushunish ko'nikmasiga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. M. Alimorad va N. Pasand (2012) Eronning bir necha maktablarida o'tkazgan eksperimental tadqiqotlarida qo'shiqlardan foydalanadigan guruhlar nazorat guruhlariga nisbatan tinglab tushunish testlarida sezilarli yutuqlarni ko'rsatganligi aniqlandi. [9]

O'zbekiston ta'lim tizimida ham ushbu metod tobora keng qo'llanilmoqda. Milliy istiqlol g'oyasi, ma'naviy-ma'rifiy ishlar va yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bilan bog'liq ingliz tilidagi qo'shiqlarni dars jarayoniga kiritish o'quvchilarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki milliy va umuminsoniy qadriyatlar haqidagi bilimlarini ham boyitadi.

I. Widodo (2016) o'zining tadqiqotida qo'shiqlar o'quvchilarning intonatsiya, urg'u va ritmni to'g'ri idrok etishiga ko'maklashishini isbotlagan. Bu esa keyinchalik gapirish ko'nikmasiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. [10] Demak, qo'shiqlar faqat tinglab tushunishni emas, balki talaffuz va nutq ko'nikmalarini ham parallel rivojlantiradi.

Iii. Xulosa

Yuqorida keltirilgan nazariy asoslar va amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda qo'shiqlardan foydalanish nafaqat samarali, balki zaruratga aylangan pedagogik yondashuv hisoblanadi.

Xulosa sifatida quyidagi fikrlarni ilgari surish mumkin:

1. Qo'shiqlar o'quvchilarda affektiv to'siqni kamaytiradi va tashvishsiz, qiziqarli muhitda ingliz tilini egallash imkonini beradi.

2. Ritmik va musiqiy shakl so'z va iboralarning xotirada uzoq vaqt saqlanishiga yordam beradi, bu esa leksik boylikni oshiradi.

3. Qo'shiqlar tabiiy talaffuz, intonatsiya va urg'u namunalarini taqdim etadi, bu esa o'quvchilarning autentik ingliz tilidagi nutqni tushunish qobiliyatini oshiradi.

4. Pre-listening, while-listening va post-listening bosqichlarida tashkil etilgan qo'shiqli mashg'ulotlar tinglab tushunish ko'nikmasini kompleks tarzda rivojlantiradi.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining xorijiy tillarni o'qitishni takomillashtirishga qaratilgan qarorlari va dasturlari doirasida qo'shiqlardan foydalanish usuli maktab va oliy ta'lim muassasalarida keng joriy etilishi lozim.

Kelajakdagi tadqiqotlarda ushbu metodning turli yosh guruhlaridagi ta'sirini qiyosiy o'rganish, shuningdek raqamli platformalar (YouTube, Spotify, LyricsTraining) orqali tinglab tushunishni rivojlantirishning yangi imkoniyatlarini o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'qitish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-92-son Qarori. — Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 11 maydagi «Milliy ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni (2021-2025 yillar). — Toshkent, 2021.
3. Alimorad, M.,&Pasand, N. (2012). The Effects of Music on EFL Learners' Listening Comprehension. // Journal of Language Teaching and Research. — Vol. 3. — No. 3. — Pp. 631–638.
4. Anderson, R. C. (1985). Role of the Reader's Schema in Comprehension, Learning and Memory. // Learning to Read in American Schools. — Hillsdale, NJ: Erlbaum.
5. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. 4th ed. — Harlow: Pearson Longman.
6. Krashen, S. D. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition. — Oxford: Pergamon Press.
7. Murphey, T. (1992). Music and Song. — Oxford: Oxford University Press.
8. Nation, I. S. P. (2001). Learning Vocabulary in Another Language. — Cambridge: Cambridge University Press.
9. Rost, M. (2011). Teaching and Researching: Listening. 2nd ed. — Harlow: Pearson Longman.
10. Schön, D. (1982). The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. — New York: Basic Books.
11. Vandergrift, L.,&Goh, C. (2012). Teaching and Learning Second Language Listening: Metacognition in Action. — New York: Routledge.
12. Widodo, I. (2016). The Use of Songs in Teaching English Listening Skill at Junior High School. // Journal of English Language Teaching. — Vol. 5. — No. 2. — Pp. 1–10.